

Наталія Антонюк

кандидатка юридичних наук, доцентка,
суддя Верховного Суду, секретар Першої судової палати
Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7582-2071>
antoniuknataliasupremecourt@gmail.com

УДК 343.2

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ З ПОЗИЦІЙ *DE LEGE LATA & DE LEGE FERENDA*

АНОТАЦІЯ. Здійснення диференціації кримінальної відповідальності з метою максимального забезпечення принципу справедливості є складним завданням. Тож законодавцю необхідно уважно застосовувати засоби для диференціювання такої відповідальності й аналізувати, чи є критерії для здійснення останньої загалом.

Метою статті є аналіз того, чи законодавець, проводячи диференціацію кримінальної відповідальності, здійснює її саме спираючись на критерії зміни суспільної небезпечності базового кримінально караного посягання з урахуванням певних диференціюючих ознак, а також враховує й характеристики особи, яка вчинила таке діяння. Також порівняти положення проекту Кримінального кодексу України, який оприлюднений робочою групою, і дослідити його саме з погляду здійснення диференціації кримінальної відповідальності.

Під час дослідження використано низку загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема порівняльний, догматичний, структурний, метод аналізу та синтезу, індукції та дедукції тощо.

Наведено аргументи на підтвердження таких тез: диференціація кримінальної відповідальності повинна проводитися лише за тими ознаками, які суттєво змінюють суспільну небезпечність вчиненого кримінально караного діяння; вона обов'язково повинна проводитися щодо найбільш поширених на практиці кримінальних правопорушень; за діяння, які є менш поширеними на практиці, необхідно диференціювати кримінальну відповідальність лише з урахуванням тієї ознаки, яка різко змінює суспільну небезпечність вчиненого; диференціація має бути своєчасною; диференціація кримінальної відповідальності з урахуванням іншого критерію – характеристик особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, повинна бути зведена до мінімуму.

Авторці вдалося порівняти диференціацію кримінальної відповідальності у чинному кримінальному законі та проекті нового Кримінального кодексу України 2019 р. у частині врахування множинності, співучасті та стадій вчинення криміналь-

ного правопорушення. У результаті дослідження поставлено під сумнів доцільність відмови від такої диференціюючої ознаки, як повторність, відмови від диференціювання кримінальної відповідальності у разі вчинення кримінального правопорушення групою осіб без попередньої змови.

Необхідно підсумувати, що як би автори будь-якого закону, законодавець не намагалися врахувати всі можливі нюанси, які виникають чи можуть виникнути на практиці, все одно залишається певний пласт питань, які вони випустять зі своєї уваги і який потім стане проблемним у правозастосуванні.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; диференціація; проєкт Кримінального кодексу України.

Диференціація кримінальної відповідальності як правове явище існувала у перших пам'ятках права людства. Та й сьогодні вона здійснюється законодавцями усіх без винятку держав незалежно від того, до якої правової сім'ї належать їхні правові системи. Ці тези є актуальними й щодо системи права України, оскільки усім правовим пам'яткам, які діяли на її теренах і стосувалися кримінального права, властива диференціація кримінальної відповідальності.

Чинний кримінальний закон містить чимало диференціюючих кримінальну відповідальність положень. Однак необхідно оцінити реалізовані законодавцем підходи і зробити висновки щодо того, чи проведена диференціація базується на певних критеріях (підставах), які засоби диференціації кримінальної відповідальності використовує законодавець та чи дотримується при цьому правил законодавчої техніки.

Метою дослідження є аналіз того, чи законодавець, проводячи диференціацію кримінальної відповідальності, здійснює її саме спираючись на критерії зміни суспільної небезпечності базового кримінально караного посягання з урахуванням певних диференціюючих ознак, а також враховує й характеристики особи, яка вчинила таке діяння. Також авторка планує зосередитися на аналізі положень проєкту Кримінального кодексу України (далі – проєкт КК України)¹, який оприлюднений робочою групою, і дослідити його саме з погляду здійснення диференціації кримінальної відповідальності.

Якщо задатися питанням, чи є досконалим чинний кримінальний закон крізь призму диференціації кримінальної відповідальності, то варто констатувати, що загалом механізм побудови КК України, внутрішня взаємодія між кримінально-правовими нормами, міжгалузєва взаємодія норм кримінального закону із нормами інших галузей права загалом працюють. Правоохоронні органи та суди можуть застосовувати диференціюючі положення кримінального закону, можуть здебільшого досягати

¹ Проєкт Кримінального кодексу України <<https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/projekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-30-01-2023.pdf>> (дата звернення: 30.01.2023).

забезпечення принципу справедливості через застосування тих диференціюючих механізмів, які імплементував законодавець у КК України.

Проте цілком закономірно, що такий механізм диференціації кримінальної відповідальності не є абсолютно досконалим. Він потребує щонайменше точкових правок, аби усунути виявлені недоліки, що виникають під час застосування норм, які диференціюють кримінальну відповідальність.

Однак більш важливим є окреслення тих глобальних, об'ємних шляхів, якими варто слідувати законодавцю з метою покращення проведеної диференціації кримінальної відповідальності або ж полегшення, спрощення існуючих процедур. Такі об'ємні зміни, шляхи щодо вдосконалення, вочевидь, не можуть бути раптово впроваджені законодавцем. Вони потребують обговорення, осмислення, вдосконалення. Проте у разі масштабної реформи кримінального закону ті варіанти змін і пропозицій, які будуть найбільш обґрунтованими, яких підтримають вчені і практики, могли б бути втілені у новому кримінальному законі.

Той факт, що диференціація кримінальної відповідальності є магістральним шляхом розвитку кримінального законодавства, не може викликати застережень. Водночас слід констатувати, що в Україні законодавець вдався до надмірної диференціації кримінальної відповідальності, часто диференціюючи відповідальність без належних для того підстав. Адже вочевидь не слід диференціювати кримінальну відповідальність з урахуванням кожної ознаки, навіть тієї, яка несуттєво впливає на зміну ступеня суспільної небезпечності вчиненого.

Диференціація кримінальної відповідальності повинна проводитися лише за тими ознаками, які суттєво змінюють таку суспільну небезпечність. Інші ознаки можуть бути враховані судом у межах індивідуалізації кримінальної відповідальності. Такий підхід дасть змогу забезпечити баланс між диференціацією кримінальної відповідальності, з одного боку, та її індивідуалізацією – з другого.

Диференціація кримінальної відповідальності обов'язково повинна проводитися щодо найбільш поширених на практиці кримінальних правопорушень. Адже кількість учинених кримінально каранних діянь прямопропорційно впливає на кількість проблем, що виникають у правозастосуванні. Вона безпосередньо впливає і на коло ознак, які яскраво демонструють ріст або зниження суспільної небезпечності вчиненого. Тому такі ключові ознаки повинні бути враховані законодавцем як диференціюючі.

Водночас законодавцю необхідно забезпечити виважену диференціацію за ті кримінально карані діяння, які на практиці не є поширеними. Абсолютно відмовлятися від диференціації кримінальної відповідальності за їх вчинення навряд чи доцільно. Адже щодо кожного із кримінально каранних діянь, які передбачені у кримінальному законі є

такі характерні ознаки, які різко змінюють суспільну небезпечність вчиненого базового діяння з урахуванням такої ознаки. Так, для прикладу, державну зраду, диверсію не вважали поширеними діяннями, допоки Російська Федерація (далі – РФ) не розпочала агресивну політику щодо України. Кримінальна відповідальність за ці обидва злочини не була диференційована. Проте вже з самого початку широкомасштабного наступу РФ проти України стало очевидним, що суспільна небезпечність державної зради чи диверсії, які вчинені в умовах воєнного стану, різко зростає. Тож законодавець диференціював кримінальну відповідальність за обидва вказані злочини саме за цією єдиною ознакою. *Тому за діяння, які є менш поширеними на практиці, необхідно диференціювати кримінальну відповідальність лише з урахуванням тієї ознаки, яка різко змінює суспільну небезпечність вчиненого.*

Також диференціація кримінальної відповідальності повинна бути своєчасною. Ідеться про те, що перед внесенням будь-яких змін до кримінального закону, вони повинні обговорюватися. Адже лише відкрите широке обговорення дасть змогу визначити недоліки пропонованого проекту. Необхідним є отримання позицій від правоохоронних і судових органів, оскільки часто саме ці інституції бачать на практиці ті проблеми, яких не помітив науковець. Практики можуть змоделювати, як той чи той проєкт буде застосований на практиці та які проблеми у такому правозастосуванні можуть виникнути.

Проте внесення змін до кримінального закону у той період, коли ті положення, які пропонується змінити “на піку застосування”, має бути дуже обережним. Навіть варто вести мову про те, що краще утриматися від внесення таких змін, якщо вони не є нагальними. Лише у тих випадках, коли такі зміни є критичними, якщо без них кримінальний закон не реагує або ж неадекватно реагує на ті загрози, які посягають на охоронювані ним цінності, диференціація кримінальної відповідальності буде виправданою. Однак, якщо такої критичної необхідності немає, то такі зміни можуть лише розбалансувати існуючу модель розуміння правниками (як вченими, так і правозастосувачами) того кола норм і співвідношення між ними, які вже в цей момент мають бути реалізовані на практиці і щодо яких існували певні усталені як законодавчі, так і правозастосовні підходи².

З цього випливає важливий висновок у частині здійснення диференціації кримінальної відповідальності у майбутньому: така *диференціація має бути своєчасною*, оскільки в протилежному випадку законодавець може не врахувати важливих аспектів щодо наявності як критеріїв для проведення такої диференціації, так і не оцінити співвідношення нових

² Н. Антонюк, ‘Зміни до розділів проти основ національної безпеки: криміналізація чи диференціація кримінальної відповідальності’ (2022) 11 Право України 40.

норм зі старими і їхнє спільне функціонування як системи правових норм. Такі речі варто особливо враховувати у тому разі, якщо змінювані норми активно застосовуються на практиці саме в момент внесення змін до кримінального закону або одразу після цього³.

Диференціація кримінальної відповідальності з *урахуванням іншого критерію – характеристик особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, повинна бути зведена до мінімуму*. Ідеться про необхідність врахування лише тих ознак, які вказують на певну уразливість особи (інвалідність, пенсійний вік), вікову ознаку (неповноліття), ознаки, пов'язані із материнством. Адже у цих випадках важливу роль відіграє поєднання принципів справедливості та гуманізму. А в останньому випадку законодавець фактично враховує інтереси дитини і ставить їх вище, аніж мету покарання особи.

Ці характеристики особи слід зберегти як диференціюючі і підстав для відмови від них немає. Проте вони повинні диференціювати кримінальну відповідальність *лише з використанням засобів, які властиві Загальній частині КК України*, тобто наскрізно. Фактично можливість такої диференціації має бути зведена *лише до інститутів покарання і його відбування*.

Законодавець, безсумнівно, усвідомлює необхідність диференціації кримінальної відповідальності. Рівень правової культури та розвиток доктрини кримінального права свідчать про те, що навряд чи у майбутньому виникне питання про те, що феномен диференціації кримінальної відповідальності є зайвим. Навпаки, законодавець, опираючись на доктринальні напрацювання, повинен продовжувати забезпечувати справедливий баланс між суспільною небезпечністю вчиненого діяння, характеристиками особи винного та потенційною кримінальною репресією.

Однак законодавець як безпосередній суб'єкт реалізації, який і здійснює конструювання кримінально-правових норм, повинен враховувати існуючу практику та вдосконалювати у разі потреби ті механізми, які він задіює з метою об'єктивації у кримінальному законі диференціації кримінальної відповідальності. Ідеться передусім про удосконалення законодавчої техніки, яка напряду пов'язана із засобами диференціації кримінальної відповідальності.

Тож варто чітко окреслити, які засоби диференціації кримінальної відповідальності, що сьогодні застосовує законодавець, потребують зміни, якими повинні бути такі зміни. Або ж навпаки, необхідно констатувати, що застосовний сьогодні законодавчий підхід щодо диференціації кримінальної відповідальності у певній частині є належним, не викли-

³ Антонюк (н 2) 47.

кає проблем у правозастосуванні, він дозволяє забезпечити досягнення принципу справедливості, а отже, й не повинен зазнавати ніяких змін.

Протягом останніх кількох років в Україні працює група науковців, які розробляють проєкт нового КК України (проєкт КК України 2019 р.). Результати роботи групи публікуються для того, щоб вчені могли відстежувати й опрацьовувати пропозиції науковців, практиків щодо кожного з інститутів кримінального права, які знаходять свою регламентацію у тексті проєкту нового кримінального закону⁴.

Таким чином, є практична доцільність порівняти засоби диференціації кримінальної відповідальності у тому вигляді, у якому вони є у чинному КК України, із пропонованими змінами у проєкті КК України, із науковими напрацюваннями щодо цієї проблематики загалом. Зупинимося на трьох блоках питань: диференціації шляхом врахування кількості вчинених кримінальних правопорушень (врахування інституту множинності в частині повторності та рецидиву); врахування співучасті; врахування етапу, на якому кримінально протиправний намір був завершений чи припинений (врахування стадії вчинення посягання).

У чинному кримінальному законі диференціація кримінальної відповідальності з *врахуванням кількості вчинених кримінальних правопорушень* проведена шляхом передбачення відповідної кваліфікуючої ознаки у статтях Особливої частини КК України. Також вчинення злочину повторно та рецидив злочинів є обставиною, яка обтяжує покарання (п. 1 ч. 1 ст. 67 КК України⁵). Отже, повторність і рецидив використані законодавцем як диференціюючі.

У проєкті нового КК України 2019 р. підхід такий:

- видами множинності визнаються сукупність і рецидив (ст. 2.8.1);
- повторність взагалі не визнається різновидом множинності;
- серед обставин, які обтяжують покарання за проступок (ст. 3.3.3), теж про повторність не йдеться.

Видається, що відмовлятися від визнання повторності такою ознакою, яка диференціює кримінальну відповідальність, не варто. Адже беззаперечно кількаразове вчинення кримінально караного діяння свідчить про підвищену суспільну небезпечність особи, яка його вчиняє.

Звичайно, таке кількаразове вчинення відповідного діяння можна буде кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень: у разі вчинення двох крадіжок – інкримінувати саме два діяння тощо. Тобто інкримінувати особі стільки кримінальних правопорушень, скільки вона вчинила. Тоді за кожне із них призначати покарання і за правилами призначення покарань при сукупності кримінальних правопорушень визна-

⁴ Проєкт Кримінального кодексу України (н 1).

⁵ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>> (дата звернення: 30.01.2023).

чати остаточне покарання. Однак чи призведе такий рішучий крок до реальної караності особи за ту кількість кримінально караних діянь, які нею вчинені?

Якщо виходити із положень чинного кримінального закону, то не призведе, оскільки відповідно до правил призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень, при складанні покарань остаточне покарання за сукупністю визначається у межах, встановлених санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України, яка передбачає більш суворе покарання. Тобто обмеження відбудеться за верхньою межею санкції. Проте суд, врахувавши кількість вчинених діянь, теж може у результаті індивідуалізації кримінальної відповідальності застосувати покарання рівне або наближене до максимальної межі санкції статті, яка інкримінується особі.

Фактично за існуючою редакцією кримінального закону така диференціація кримінальної відповідальності проводиться лише за умисні тяжкі або особливо тяжкі злочини, оскільки в такому разі суд може призначити остаточне покарання у межах максимального строку, встановленого для цього виду покарання у Загальній частині КК України.

За алгоритмом, який викладений у проекті нового КК України 2019 р., кожне із кримінальних правопорушень, які утворюють сукупність, кваліфікується окремо (ст. 2.10.4). Правила призначення покарання за сукупністю злочинів або проступків передбачені у двох окремих статтях (статті 3.3.6, 3.3.7).

Плюси того алгоритму, який пропонується у проекті нового КК України 2019 р.: враховується кожне вчинене діяння; максимальне покарання для злочинів, які утворюють сукупність, прив'язане до наскрізного максимального покарання для злочинів відповідної категорії.

Мінуси: судова дискреція практично у тих же межах, які є сьогодні; складність застосування і розуміння кримінального закону для звичайного громадянина; реального врахування кількості вчинених злочинів все одно немає, бо верхня обмежувальна межа покарання як була, так і залишилася.

На наше переконання, вагомих підстав відмовлятися від такого різновиду множинності, як повторність, підстав немає. Єдине, що вартувало б зробити законодавцю, так це диференціювати кримінальну відповідальність за усі без винятку умисні кримінальні правопорушення з урахуванням ознаки повторності або ж спеціального рецидиву. Також ці диференціюючі ознаки слід застосовувати у разі вчинення необережних кримінальних порушень, суспільно небезпечне діяння у яких полягає у порушенні спеціальних правил. Адже особа вкотре умисно порушує такі спеціальні правила і це призводить до настання суспільно небезпечних наслідків.

З метою забезпечення наскрізної диференції за ознакою повторності або ж спеціального рецидиву необхідно у Загальній частині КК України передбачити окрему статтю, яка б визначала алгоритм збільшення покарання з урахуванням цих ознак.

Визначальним є те, що у кримінальних законах іноземних держав і у разі врахування ознаки співучасті, і у разі врахування множинності, законодавці задають лише напрямок зміни санкції (вочевидь у бік посилення кримінальної відповідальності). Чітких диференціюючих коефіцієнтів законодавці не встановлюють.

У чинному кримінальному законі *відповідальність співучасників* диференціюється із врахуванням форми співучасті (безпосередньо в Особливій частині КК України), використання конструкції злочинів *sui generis*, тобто співучасті особливого роду.

Вочевидь про доцільність існування складів *sui generis* варто вести мову лише з прив'язкою до конкретного суспільно небезпечного діяння, адже законодавець передбачає такі склади з урахуванням росту суспільної небезпечності посягання, вчиненого певним співучасником. На нашу думку, у виключних випадках існування таких складів кримінальних правопорушень є виправданим.

Щодо врахування форми співучасті, то у чинному кримінальному законі йдеться про врахування такої форми під час кримінально-правової кваліфікації (як кваліфікуючої ознаки – діяння вчинено групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою). Безпосередній вплив на розмір покарання відображений через розміри та види покарань, визначені у санкції статей Особливої частини КК України.

У проєкті нового КК України 2019 р. запропоновано виокремлювати три форми співучасті: проста група, організована група, злочинна організація (ст. 2.7.5). Тобто на відміну від існуючого підходу, за яким виділяють чотири форми співучасті, йдеться про фактичну відмову від так званої простої групи, тобто групи осіб без попередньої змови. Адже вже у ч. 2 ст. 2.7.5 зазначено, що проста група має місце за таких умов: 1) участь у злочині двох або більше співучасників та 2) досягнення змови між ними про спільне вчинення злочину до моменту його закінчення.

Вважаємо, що суспільна небезпечність діянь, вчинених групою осіб за попередньою змовою, фактично рівнозначна суспільній небезпечності діянь, вчинених групою осіб, які попередньо домовилися про вчинення відповідного кримінально караного діяння. Суспільна небезпечність вчиненого такою групою діяння завжди зростає, порівняно із суспільною небезпечністю діяння особи, що діє одноособово, то законодавцю слід не відмовлятися від такої форми співучасті, як вчинення кримінального правопорушення групою осіб, а варто передбачити однаковий вплив

факту вчинення діяння такою групою (незалежно від факту змови між учасниками групи) як відповідної диференціюючої ознаки.

Тому відмова від диференціювання кримінальної відповідальності у разі вчинення кримінально караного діяння групою осіб без попередньої змови між собою видається безпідставною.

Диференціація кримінальної відповідальності з *урахуванням стадії* вчинення кримінального правопорушення теж потребує окремої оцінки. Якщо вести мову про диференціацію кримінальної відповідальності з *урахуванням етапу*, на якому кримінальне правопорушення було припинене, то слід констатувати, що у проєкті нового КК України автори зберігають диференціюючу різницю у разі вчинення замаху або ж закінченого діяння. Ба більше, йдеться про поглиблення диференціації кримінальної відповідальності, оскільки у проєкті чітко визначено диференціюючий вплив у разі вчинення закінченого або ж незакінченого замаху.

Так, у ч. 5 ст. 2.6.3 визначено, що тяжкість замаху на злочин 3–8 ступенів тяжкості знижується: 1) при закінченому замаху – на один ступінь; 2) при незакінченому замаху – на два ступеня.

Щодо диференціації кримінальної відповідальності у разі вчинення готування до злочину, то відповідно до ч. 3 ст. 2.6.3 готування до злочину 5–9 ступенів тяжкості знижує його тяжкість на три ступеня.

Таким чином, автори пропонують зробити прив'язку не до розмірів покарань, які визначені санкцією відповідної статті Особливої частини КК України, а до ступеня тяжкості вчиненого злочину. Такий підхід для проєкту нового КК України є цілком закономірним, оскільки санкції в Особливій частині проєкту КК України взагалі відсутні.

Проте, на наше переконання, підстав для диференціації кримінальної відповідальності між закінченим злочином і замахом немає. Якщо особа досягнула стадії замаху, то недосягнення вчинюваним стадії закінченого посягання пов'язане із зовнішніми чинниками, тобто з причинами, що не залежали від волі особи. Злочинець вже вчинив останній крок, – він почав виконувати об'єктивну сторону посягання. Успішність або неуспішність такої діяльності не може слугувати причиною для зменшення йому покарання чи надання будь-яких інших переваг. Причин для констатації зниження рівня суспільної небезпечності вчиненого на стадії замаху порівняно із закінченим посяганням немає. Такий законодавчий крок є безпідставною поступкою, привілеєм для осіб, які вчинили максимум діянь для доведення вчиненого до кінця, однак не змогли досягнути цілі з причин, що не залежали від їхньої волі.

У проєкті нового КК України автори зберігають прив'язку до ступенів тяжкості кримінальних правопорушень. Так, у ч. 5 ст. 2.6.1 визначено, що не є кримінальним правопорушенням: 1) готування до проступку;

2) замах на проступок; 3) готування до злочину 1–4 ступенів тяжкості; 4) замах на злочин 1–2 ступенів тяжкості.

Тобто пропонується поширити той алгоритм, який застосовується нині, що готування до певної категорії злочинів не є кримінально караним (ч. 2 ст. 14 КК України) і щодо замаху на злочини певного ступеня тяжкості.

Все ж видається, що варто робити висновок про суспільну небезпечність готування або ж замаху на певні кримінально карані діяння, виходячи з об'єкта посягання та суспільно небезпечного діяння.

Чи не слід притягнути до кримінальної відповідальності особу, яка намагалася незаконно вивезти дитину з України, однак реалізація її планів була припинена своєчасними діями прикордонників? Адже за ст. 4.6.11 проекту нового КК України ці діяння становлять злочин 1 ступеня, а отже, замах на його вчинення не є кримінально караним.

Суспільну небезпечність потенційного готування або ж замаху достатньо складно чітко окреслити, виходячи із моделі злочину. Однак зробити це, виходячи із поділу злочинів на ступені, взагалі неможливо. Часто закінчене посягання, яке завжди є кримінально караним, за своїм ступенем суспільної небезпечності аналогічне замаху на цей злочин. Тому відмова від кримінального переслідування може мати місце лише крізь призму малозначного діяння. Встановлення імперативної заборони на притягнення до кримінальної відповідальності за готування або ж замах на злочини певного ступеня тяжкості призведе до безкарності за низку діянь, які потребують належного реагування з боку держави.

Висновки. За результатами дослідження отримано такі висновки:

- диференціація кримінальної відповідальності повинна проводитися лише за тими ознаками, які суттєво змінюють суспільну небезпечність вчиненого кримінально караного діяння;
- вона обов'язково повинна проводитися щодо найбільш поширених на практиці кримінальних правопорушень;
- за діяння, які є менш поширеними на практиці, необхідно диференціювати кримінальну відповідальність лише з урахуванням тієї ознаки, яка різко змінює суспільну небезпечність вчиненого;
- диференціація має бути своєчасною;
- диференціація кримінальної відповідальності з урахуванням іншого критерію – характеристик особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, повинна бути зведена до мінімуму.

Як у чинному КК України, так і у проекті КК України 2019 р. проведена ґрунтовна диференціація кримінальної відповідальності. Звісно ж, в обох цих документах є чимало відмінностей (кількість видів множинності, відмова від групи осіб без попередньої змови як форми співучасті тощо). Проте є й різко відмінні підходи, як-от відмова від санкцій в Особ-

ливій частині та прив'язка до категоризації кримінально караних діянь. Чи може у такому разі зміна законодавчої техніки щодо конструювання кримінального закону загалом, так само як і щодо способів диференціації кримінальної відповідальності, бути поступовою? Мабуть, ні, адже навіть відмінності у структурній побудові проєкту КК України 2019 р. не дозволять забезпечити плавний перехід.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Antoniuk N, 'Zminy do rozdiliv proty osnov natsionalnoi bezpeky: kryminalizatsiia chy dyferentsiatsiia kryminalnoi vidpovidalnosti' (2022) 11 Pravo Ukrainy 40 (in Ukrainian).

Websites

2. Proiekt Kryminalnoho kodeksu Ukrainy <<https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proyekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-30-01-2023.pdf>> (accessed: 30.01.2023) (in Ukrainian).

Natalia Antoniuk

DIFFERENTIATION OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FROM POSITIONS DE LEGE LATA & DE LEGE FERENDA

ABSTRACT. The implementation of differentiation of criminal responsibility with the aim of ensuring maximum adherence to the principle of justice is a complex task. Therefore, the legislator needs to carefully apply the means of differentiating such responsibility and analyze whether there are criteria for its implementation in general. The purpose of this article is to analyze whether the legislator, in carrying out the differentiation of criminal responsibility, specifically relies on criteria for changing the social danger of the basic criminal offense, taking into account certain distinguishing features, as well as considering the characteristics of the person who committed such an act. It also compares the provisions of the draft Criminal Code of Ukraine, which was published by a working group, and investigates it specifically from the perspective of implementing differentiation of criminal responsibility.

During the study, a number of general scientific and special methods were used, including comparative, doctrinal, structural, analysis and synthesis, induction and deduction, and so on.

The work provides arguments in support of the following theses: differentiation of criminal responsibility should be carried out only on the basis of those signs that significantly change the social danger of the committed criminal act; it must be carried out in relation to the most common criminal offenses in practice; for acts that are less common in practice, it is necessary to differentiate criminal responsibility only taking into account that feature that sharply changes the social danger of the act; differentiation must be timely; the differentiation of criminal liability taking into account another criterion –

the characteristics of the person who committed the criminal offense should be reduced to a minimum.

The author was able to compare the differentiation of criminal responsibility in the current criminal law and the draft new Criminal Code of Ukraine 2019 in terms of taking into account multiplicity, complicity, and stages of committing a criminal offense. As a result of the study, the expediency of abandoning such distinguishing features as repetition and the abandonment of differentiation of criminal responsibility in the case of committing a criminal offense by a group of persons without prior conspiracy has been questioned.

In conclusion, it is necessary to summarize that no matter how much the authors of any law or the legislator try to take into account all possible nuances that may arise in practice, there is still a certain layer of issues that they will overlook and which will then become problematic in law enforcement.

KEYWORDS: criminal responsibility; differentiation; project Criminal Code of Ukraine.

Глобалізація і суспільство: національний, міжнародний та зарубіжний виміри: монографія / Т. В. Корнякова, О. Л. Соколенко, В. С. Гошовський та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук Т. В. Корнякової, д-ра юрид. наук Н. С. Юзікової. Дніпро: ЛІРА, 2021. 448 с.

У монографії викладено авторське бачення правового аналізу глобальних проблем, розглянуто окремі галузі права: сфери охорони здоров'я, міграційну політику, забезпечення прав громадян на мирні зібрання, надзорну діяльність. Новим є правовий аналіз космічного права. Запропоновано правові заходи міжнародного партнерства у запобіганні злочинності у глобалізаційному вимірі, наведено міжнародний досвід прецедентної практики з прав людини в Україні через глобалістичні виміри.

Представлено розуміння глобалізації як категорії, що характеризує закономірний світовий процес трансформації та модернізації суспільних відносин; впливає на розвиток держави, безпеку суспільства, криміногенну ситуацію, має політичні, економічні, соціальні, правові, релігійні, криміногенні та антикриміногенні наслідки у різних сферах суспільного життя. Розглянуто, як глобалізація трансформує структури сучасного світу, коригує національні системи державного управління, детермінує зміни стратегій економічного, політичного та духовного розвитку, що народжує суцільну взаємозалежність світу.

Для науковців, викладачів, студентів, курсантів, слухачів, аспірантів вищих навчальних закладів. Може бути корисною політологам, соціологам, психологам, журналістам і усім особам, які цікавляться правовими проблемами впливу глобалізації на світові процеси та глобальними формами співіснування людства.

